

da der Gegenstand selbst als «causa» selbst Beziehung des Denkens auf die Existenz ist. Hier ist die Einheit von Denken und Object an dem Object selbst gesetzt und das Getrenntseyn der in der formellen Idee Bezogenen ist aufgehoben. Jene Einheit als Gott ist für das
 5 Denken die Einheit seiner mit dem Gegenstande, welche objectiv und nicht m o d u s des Subjects ist, darum aber auch außer ihm liegt.

12v / Uebergang zum Erkennen der Natur

Da der Cartesius im Gott, die wahrhaftige Beziehung des Subjects auf das Object anschaut, so muß nach ihm alles Erkennen aus Gott abgeleitet werden; und darum fragt Cartesius, wie man von der Anschauung Gottes zur Erkenntniß der übrigen Dinge übergeht¹. Es wird daran erinnert, daß das erste Attribut Gottes ist, daß er höchst wahrhaft und der Geber alles Lichtes ist, also
 15 täuscht er uns nicht, und daher ist, was als klar percepirt wird, auch wahr (dem Object entsprechend)². Dies ist klar, denn man kann sagen, / daß jene Einheit des Subjects mit dem Objecte das
 13r Wesen Gottes selbst ist.

Erkennen der Natur

20 Der Uebergang zum Erkennen der Natur wird auf folgender
 13v Weise gemacht. Da I c h die Ideen der körperlichen / Dinge nicht produciren kann, und doch solche Ideen in mir producirt werden, so existiren die körperlichen Dinge³. Auch dies ist nach Cartesius Weise klar, da jenen Ideen, welche von mir nicht producirt werden,

12v / 1. Jamque videre videor aliquam nam per quam ab ista contemplatione veri Dei in quo nempe sunt omnes thesauri scientiarum et sapientiae absconditi ad ceterarum rerum cognitionem deventiatur. Med. IV.

13r 2. Primum Dei attributum / quod hic venit in considerationem est, quod sit summe verax et dator omnis luminis, adeo ut plane repugnet, ut nos fallat sive ut proprie ac positive sit causa errorum quibus nos obnoxios esse experimur (...). Atque hinc sequitur lumen naturae sive cognoscendi facultatem a Deo nobis datam nullum umquam objectum posse attingere quod non sit verum, quatenus ab ipsa attingitur, h.e. quatenus clare et distincte percipitur. Princip. Philos. I. 29.

13v / 3. Facultas istas ideas (scilicet rerum sensibilibum) producendi vel efficiendi (...) sane in me ipso esse non potest quia nullam plane intellectionem praessupponit et me non cooperante sed saepe etiam me invito, ideae istae producuntur... Ac proinde res corporeae existunt. Med. VI.

sondern von Gott kommen, Gegenstände entsprechen müssen, indem in Gott ist Einheit des Denkens und Existenz.

14r /Das Wesen der Natur als Extensio

Das Jenseits vom I c h, von dem sich früher das in seiner Beziehung auf sich getrennt hatte, ist jetzt in Gott eins mit dem Ich. Es ist Gegenstand von Ich als E x t e n s i o. Die Extensio (Ausdehnung) besteht im folgenden: Da das Sinnliche aufgehoben werden kann jetzt im Gegenstande, wie es früher im Subject geschah, darum wird es nicht als etwas Wesentliches betrachtet. Was das Wesen des Körpers ausmacht, ist also nur das, wovon das Ich nicht abstrahiren kann. Im Körper wird die Unmittelbarkeit des Gedankens als die Natur deßelben Körpers ausmachend betrachtet als e x t e n s i o. Mit anderen Wor/ten es wird abstrahirt von dem Sinnlichen und Mannigfaltigen. Diese Abstraction zum Gegenstande gemacht ist die extensio als das Wesen des Körpers.

Außer der extensione wird auch der Motus angeführt. Da es aber nicht in seinem Gedanken gefaßt worden ist, darum werden wir es bei Seite lassen. Cartesius beweist die angeführte Annahme, daß die extensio die Natur der Körperwelt ausmacht, in folgenden Stellen, welche ich der Kürze wegen nur aufschreibe, die dem, was im allgemeinen darüber gesagt worden ist, entsprechen:

<...> Percipiemus naturam materiae sive corporis in universum spectati non consistere in eo, quod sit res dura, vel ponderosa, vel colorata, vel alio aliquo modo sensus afficiens sed tantum in eo, quod sit res extensa in longum, latum et profundum.

...Ostendi potest et pondus et colorem et alias omnes eius modi qualitates, quae in materia corporea sentiuntur, ex ea tolli posse, ipsa integra removente unde sequitur, a nulla ex illis eius naturam dependere. Princ. Phil. II. 4.

Res te movet si dicatur (corpus scl.) substantia sensibilis tum definiri ad habitudinem, ad sensus nostros, qua ratione quaedam eius proprietates dumtaxat explicatur non integra natura quae cum possit existere, quamvis nulli homines existant certe a sensibus nostris non pendet. Epist. 1.27

Adverti colores, odores, sapes et talia esse tantum sensus quasdam in cogitatione mea existentes... Responsio VI.

16r / *Der Unterzeichnete, dem Herrn Professor Drobisch persönlich bekannt, er bietet sich auf Ehrenwort zu bezeichnen, daß die vorliegende Arbeit das Werk des Herrn Dr. J. Menajas ist.*

Alexander Weniselos

Dr. Philos.

Leipzig, den 7. October 1838

Πηγή: Archiv der Karl-Marx-Universität Leipzig UAL, Philosophische Fakultät, Promotionen, Nr. 175 (Arbeit) Bl. 1 - 16.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΣΤΑΣ ΑΓΑΠΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Κείμενα: ἀριθ. 2, μετάφραση

Διδακτορική διατριβή τοῦ Μενάγια Ἰωάννου ἐκ Κεφαλληνίας περὶ τοῦ θέματος «Περὶ τῆς Καρτεσιανῆς Φιλοσοφίας».

- 1r Δικαίως ἔχει ὑποστηριχθεῖ ὅτι μὲ τὸν Καρτέσιο ἀρχίζει ἡ νεώτερη φιλοσοφία, γιατί μὲ αὐτὸν ἀπέκτησε τὸ καθαρὸ Νοεῖν τὸ δικαίωμα του νὰ ἀπαιτεῖ νὰ γνωρίσει τὰ πάντα ἐν ἑαυτῷ καὶ δι' ἑαυτοῦ. Ὁ Καρτέσιος συνέλαβε τὴν αὐτοσυνειδησία στὴν καθαρότητά της ἂν καὶ ἀμέσως, ἔτσι ὥστε αὐτὴ παρέμεινε σαφές καὶ προσδιορισμένο μέλος τῆς ἀντίθεσης τοῦ Νοεῖν καὶ τοῦ εἶναι, τὴν ὁποία ἔθεσε αὐτὸς καὶ πρὸς τὴν ὁποία στρέφεται τὸ κύριο ἐνδιαφέρον τῆς νεώτερης φιλοσοφίας. Ἡ ἐπιστήμη ἀρχίζει τώρα ὡς ἐπιστήμη, γιατί, ὅτι πρέπει νὰ ἰσχύσει γιὰ τὴ συνείδηση ὡς ἀληθές, πρέπει νὰ γνωσθεῖ ὡς γενικό, πρέπει νὰ εἶναι γιὰ τὸ Νοεῖν.
- 1v Πρέπει νὰ παρατηρηθεῖ / ὅτι ἓνα τέτοιο γενικό εἶναι ἀφηρημένο, ἐφόσον ἡ ἴδια ἡ αὐτοσυνειδησία εἶναι μόνον βεβαιότητα· ἔτσι, ὥστε αὐτὴ παραμένει στὴν ταυτότητα μὲ τὸν ἑαυτὸ της καὶ τὸ ιδιαίτερο ἐξολοθρεύεται, καὶ ἡ ἐπιστήμη συνίσταται σὲ μιὰ συνεχῆ ἐπέμβαση στὴ σφαῖρα τοῦ καθέκαστου γιὰ νὰ τὸ ἀναγάγει σὲ σταθερές καὶ ἄμεσες γενικότητες.

Θὰ ἐξάρουμε τρεῖς πλευρὲς τῆς καρτεσιανῆς φιλοσοφίας, οἱ ὁποῖες μᾶς φαίνονται ὅτι παρουσιάζουν τὸ μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον.

1. Ἡ ταυτότητα τῆς αὐτοσυνειδησίας μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ της ὡς καθαρὴ βεβαιότητα. *Cogito ergo sum.*

2. Ἡ διαμεσολάβηση τῆς αὐτοσυνειδησίας μὲ τὸ ἀντικείμενο ὡς γνώση ἐν τῷ Θεῷ.

3. Ἡ γνώση τῆς φύσης ὡς τῆς *e x t e n s i o* τοῦ μὴ Ἐγώ.

- 2r Ἐδῶ πρόκειται λιγότερο γιὰ μιὰ διεξοδικὴ ἐκθεση αὐτῶν πού σκέφθηκε ὁ Καρτέσιος σὲ μερικὲς περιπτώσεις. Ὁ σκοπός μου εἶναι μᾶλλον νὰ δείξω ποιά θέση ἔχουν στὸ ἔργο τοῦ Καρτεσίου οἱ σκέψεις πού ἐκτίθενται ἐδῶ, ποιά σχέση ἔχουν μεταξύ τους, ὥστε νὰ μπορέσουμε νὰ συλλάβουμε στὴν πρωταρχὴ τῆς ἐκείνη τὴν ἀντίθεση τοῦ Νοεῖν καὶ τοῦ εἶναι.

I. Cogito ergo sum

- Τὸ γιατί ὁ Καρτέσιος ἔφτασε σὲ αὐτὴ τὴ σκέψη, πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ στὸ ὅτι ξεπέρασε τὴν ἄμεση συνείδηση τῶν παραστάσεων καθὼς καὶ αὐτοῦ ποὺ βρῆκε ἔμπρὸς του. Σκοπὸς του εἶναι νὰ κάμει ἀντικείμενο αὐτὴ τὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὸ ἀμέσως δεδομένο. Ἡ πολυμορφία τῶν
- 2ν παραστάσεων / εἶναι γι' αὐτὸν κάτι χωριστὸ ἀπὸ τὴ συνείδηση, καὶ αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἤδη εἶναι, τὸ ἔχει θέσει αὐτός. Ὁ Καρτέσιος διατήρησε μόνον τὸ ὑποκειμενικὸ καὶ ἔφτασε σὲ ἀφαίρεση ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο, τὸ ὁποῖο ἦταν χωριστὸ ἀπὸ τὸ ὑποκείμενο. Ἔτσι διατύπωσε τὴν πρόταση «*de omnibus dubitandum est*¹» καὶ θεώρησε στὰ πάντα ψευδές, ὅτι εἶναι
- 3r ἀμφίβολο². Συνεπῶς γιὰ νὰ / φτάσει στὴν καθαρότητα τῆς αὐτοσυνει-
- 3v δησίας, δὲν τοῦ ἔμενε τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ συλλάβει / καὶ νὰ ἐκφράσει αὐτό, τὸ ὁποῖο ἤδη εἶναι, ὅτι δηλαδὴ στὴ συνείδηση δὲν εἶναι κανένα ἄλλο περιεχόμενο παρὰ ἢ ἴδια ἢ συνείδηση, ἐφόσον πᾶν ὅτι ἦταν σὲ αὐτὴν ἀντικειμενικὸ, εἶναι ἠρμένο καὶ μένει μόνον ἢ συνείδηση ὡς καθαρὸ Νοεῖν καὶ ἔτσι ὡς καθαρὸ **Εἶναι** (ἄρα) «*cogito ergo sum*»³.
- 4r Στὴν ἀμφιβολία καὶ στοὺς διάφορους / ὑποκειμενικοὺς προσδιορισμούς, οἱ ὁποῖοι ἀντιστοιχοῦν στὴν ἠρμένη ἀντικειμενικότητα, ἐξακολουθεῖ βέβαια νὰ ὑφίσταται πάντοτε τὸ Ἐγὼ μόνον ὡς **Εἶναι** ὡς ταυτὸ

- 2v 1. Ἐπειδὴ γεννιόμαστε παιδιὰ καὶ διατυπώνουμε ποικίλες κρίσεις γιὰ τὰ αἰσθητὰ πράγματα πρὶν νὰ φτάσουμε στὴν πλήρη χρῆση τοῦ λογικοῦ μας, ἐμποδίζομαστε ἀπὸ τὶς ποικίλες προκαταλήψεις νὰ φτάσουμε στὴ γνώση τοῦ ἀληθοῦς καὶ βλέπουμε ὅτι δὲν μπορούμε νὰ ἀπαλλαγούμε μὲ ἄλλον τρόπο ἀπὸ αὐτές, παρὰ μόνον ἂν μιὰ φορὰ στὴ ζωὴ μας μάθουμε νὰ ἀμφιβάλλουμε γιὰ ὅλα ἐκεῖνα, στὰ ὁποῖα βρισκουμε ἔστω καὶ τὴν ἐλάχιστη ὑποψία ἀβεβαιότητας. Ἐπομένως θὰ ἀμφιβάλλουμε πρῶτα πρῶτα, ἂν ὑπάρχουν αἰσθητὰ ἢ φανταστικά πράγματα, κυρίως διότι ἀντιλαμβανόμαστε ὅτι κάποιες φορὲς οἱ αἰσθήσεις ἔσφαλλαν. . . . Θὰ ἀμφιβάλλουμε καὶ γιὰ τὰ ὑπόλοιπα, τὰ ὁποῖα προηγουμένως θεωρούσαμε βεβαιότατα καθὼς καὶ γιὰ /
- 3r τὶς μαθηματικὲς ἀποδείξεις καὶ γιὰ ἐκεῖνες τὶς ἀρχές, τὶς ὁποῖες ἕως τῶρα θεωρούσαμε ὡς καθεαυτὲς γνωστές. *Princ. Philos. p. 1 § 4.3. Medit. I. p. I.*
2. Ἄρα θὰ εἶναι ὠφέλιμο νὰ ἔχουμε καὶ ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα ἀμφιβάλλουμε ἀντὶ γιὰ τὰ λανθασμένα, ὥστε νὰ βροῦμε σαφέστερα τί εἶναι ἐντελῶς βέβαιο καὶ εὐκολο γιὰ τὴ γνώση. δ.π. § 2.7.
- 3v 3. Ἔτσι ἀφοῦ ἀπορρίψουμε: ὅλα ἐκεῖνα, γιὰ τὰ ὁποῖα μὲ κάποιον τρόπο μπορούμε νὰ ἀμφιβάλλουμε καὶ ἀφοῦ ἐπὶ πλέον δεχθοῦμε ὅτι εἶναι ἐσφαλμένα, εὐκολο ὑποθέτουμε ὅτι δὲν ὑπάρχουν οὔτε ὁ Θεὸς οὔτε καὶ τὰ πράγματα. . . ὄχι ὁμῶς ὅτι ἐμεῖς, ποὺ σκεφτόμαστε τέτοια πράγματα ὅτι δὲν εἴμαστε τίποτε. Ἐπειδὴ ἀντιφάσκει, ὅπως νομίζουμε, τὸ ὅτι δηλ. αὐτὸς ποὺ σκέπτεται, κατὰ τὸν χρόνον ποὺ σκέπτεται, δὲν ὑπάρχει. Καὶ συνεπῶς αὐτὴ ἢ γνώση ἐγὼ νοῶ, ἄρα εἶμαι, εἶναι ἢ πρώτη καὶ βεβαιότατη γνώση ποὺ παρουσιάζεται σὲ αὐτὸν ποὺ φιλοσοφεῖ μὲ ὁποιαδήποτε τάξη. δ.π. § 2.7.

μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του, ἐφόσον αὐτὸ εἶναι μόνον καθαρὸ Νοεῖν¹. Οἱ
 4v προσδιορισμοὶ ποὺ ἀνήκουν στὸ ὑποκείμενο δὲν πρέπει / νὰ ἐκληφθοῦν
 ὡσὰν νὰ ἐξέθεταν μιὰ διαφοροποίηση τοῦ ὑποκειμένου. Ὡς διαφορῆς
 πρέπει νὰ θεωρηθοῦν μηδαμινές, ἐφόσον δὲν σχετίζονται μὲ τὶς καθαρῆς
 σκέψεις².

Ἄρα τὸ Νοεῖν εἶναι καθαρὸ εἶναι, ἐπειδὴ δὲν ἔχει διαφορῆς οὔτε
 πρὸς τὰ ἔξω οὔτε ἐντὸς τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ του. Ὁ Καρτέσιος ὀδηγή-
 θηκε σὲ αὐτὴ τὴ γνώμη, ἐφόσον (ὅπως ἔδειξα) ἐν τῇ γνώσει ἔφτασε σὲ
 ἀφαίρεση τόσο ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο ὅσο καὶ ἀπὸ τοὺς προσδιορισμοὺς ποὺ
 ἀντιστοιχοῦν στὸ ὑποκείμενο, καὶ σὲ αὐτὴ τὴν ἀφαίρεση, τὴν ἄρνηση,
 συνέλαβε τὸ ἴδιο τὸ Νοεῖν. Πρέπει μόνον νὰ παρατηρήσουμε ὅτι ἐκεῖνο
 5r τὸ Νοεῖν ἀπολιθώνεται στὴν ἀμεσότητα, καὶ αὐτὸ εἶναι / ἡ αἰτία γιὰ τὸ
 ὅτι δὲν προκύπτει κανένα περιεχόμενο ἀπὸ αὐτό. Πρέπει περαιτέρω νὰ
 ἐξετάσουμε πῶς ὁ Καρτέσιος φθάνει ἀπὸ τὴν καθαρὴ βεβαιότητα τοῦ
 «cogito ergo sum» στὴ γνώση, στὴν ἀλήθεια.

Αὐτὴ ἡ μετάβαση εἶναι στὸν Καρτέσιο ἐξωτερικὴ. Δέχεται τὸ «co-
 gito ergo sum» ὡς τετελεσμένη ἀλήθεια. Ὁ Καρτέσιος ἐπιστρέφει στὸ
 ὑποκείμενο γιὰ τὸ ὁποῖο εἶναι ἐκείνη ἡ ἀλήθεια, καὶ ρωτᾷ πῶς εἶναι
 αὐτὴ γιὰ αὐτό. Ὁ Καρτέσιος τὸ βρίσκει αὐτὸ στὴ σαφῆ ἀντίληψη, τὴν
 ὁποία ἔχει γι' αὐτὴν τὸ ὑποκείμενο ποὺ γνωρίζει ἢ νοεῖ ἐκείνη τὴν ἀλή-
 θεια³.

4r 1. Εἶμαι μόνον... οὐσία νοοῦσα... Τί σημαίνει αὐτό; Δηλαδή οὐσία π ο ὐ
 ἀ μ φ ι β ἄ λ λ ε ι, δ ι α ν ο ε ἴ τ α ι, κ α τ α φ ἄ σ κ ε ι, ἄ ρ ν ε ἴ τ α ι, β ο ὐ
 λ ε τ α ι, δ ἔ ν β ο ὐ λ ε τ α ι, φ α ν τ ἄ ζ ε τ α ι κ ἄ τ ι π α ρ α σ τ α τ ι κ ῶ ς κ α ι α ἰ σ θ ἄ
 ν ε τ α ι. Μήπως δὲν εἶμαι ἐγὼ ὁ ἴδιος ποὺ τώρα ἀμφιβάλλω σχεδὸν γιὰ τὰ πάντα,
 ποὺ ὅμως διανοοῦμαι κάτι... ποὺ φαντάζομαι πολλὰ ἔστω καὶ χωρὶς τὴ θέλησή μου,
 πολλὰ ἐπίσης παρατηρῶ, ὡσὰν νὰ προέρχονται ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις; Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ
 διακρίνεται ἀπὸ τὴ σκέψη μου; Τί εἶναι αὐτό, γιὰ τὸ ὁποῖο μπορεῖ κάποιος νὰ ἰσχυρι-
 σθεῖ ὅτι εἶναι χωριστὸ ἀπὸ ἐμένα τὸν ἴδιο; Γιατί, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ποὺ ἀμφιβάλλω,
 ποὺ διαλογίζομαι, ποὺ βούλομαι, εἶναι τόσο φανερό, ὥστε μὲ τίποτε δὲν θὰ μπορούσε
 νὰ ἐξηγηθεῖ προφανέστερα. Med. II.

4v 2. Καὶ τέλος ἀμέσως κατανοεῖς ἐδῶ τί εἶμαι ὥστε νὰ μὴν ἀποδέχομαι ὅτι
 κάτι ἄλλο εἶναι ἐντὸς μου ἐκτὸς ἀπὸ τὸν νοῦ, νὰ μὴν μιλῶ λιγότερο γιὰ τὸ ἀληθινὸ
 πράγμα ἀπὸ ὅ,τι βλέπω, ἀπὸ ὅ,τι ἐγγίζω, κάτι ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ χωρὶς μάτια
 καὶ χέρια. Ἄλλὰ ὄφειλα νὰ θεωρῶ ὅτι μὲ ἐπιμέλεια θυμᾶμαι νὰ μὴν ὀδηγοῦμαι ἐκεῖ
 ἀπὸ τὴν ὄραση καὶ ἀπὸ τὴν ἀφή ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τὴ συνείδηση τοῦ ὄρᾶν καὶ τοῦ
 ἄπτεσθαι.

5r 3. Εἶμαι βέβαιος ὅτι εἶμαι οὐσία νοοῦσα. Ἄρα γνωρίζω ἐπὶ πλέον τί ἀπαι-
 τεῖται γιὰ νὰ εἶμαι βέβαιος γιὰ κάποιο πράγμα; Βέβαια σὲ αὐτὴ τὴν πρώτη γνώση
 δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο / παρὰ μόνον κάποια σαφῆ καὶ εὐκρινῆ ἀντίληψη αὐτοῦ,
 τὸ ὁποῖο ἰσχυρίζομαι. Αὐτὴ βεβαίως δὲν θὰ ἦταν ἀρκετὴ γιὰ νὰ μοῦ δώσει τὴ βε-
 βαιότητα γιὰ τὴν ἀλήθεια τοῦ πράγματος, ἂν κάποτε συνέβαινε νὰ εἶναι ψευδὲς κάτι

5v | Ὁ Καρτέσιος λοιπὸν δὲν χρησιμοποιοεῖ αὐτὴ τὴν π ρ ὶ τ η ἀ λ ή-
θ ε ι α —ὅπως τὴν ὀνομάζει ὁ ἴδιος— γιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ γιὰ νὰ λάβει
τὴ σαφήνεια ποὺ βρίσκεται σὲ αὐτὴν καὶ νὰ χαρακτηρίσει αὐτὴ τὴ σαφή-
νεια κριτήριον τῆς ἴδιας τῆς ἀλήθειας, ἐφόσον ἀπὸ τοῦδε καὶ στὸ ἐξῆς θὰ
ισχύει γιὰ τὸν Καρτέσιο ὡς ἀληθὲς αὐτό, τὸ ὁποῖο γίνεται ἀντιληπτὸ μὲ
ἐκείνη τὴ σαφήνεια. Ἔτσι θὰ ἐκτεθεῖ κατόπιν ἡ ἰδέα τοῦ Θεοῦ. Γιὰ
νὰ ἰδοῦμε πῶς συμβαίνει αὐτό, εἶναι ἀνάγκη πρῶτα πρῶτα νὰ ἐκθέ-
6r σουμε τί ἐν γένει ὀνομάζεται στὸν Καρτέσιο ἰδέα | καὶ νὰ παρουσιά-
σιάσουμε πρὶν ἀπὸ αὐτὴν ἐκείνη τὴ συσχέτιση μὲ τὸ ὑφιστάμενο.

Ἄπὸ ὅλα ὅσα παρατήρησε ὁ Καρτέσιος γιὰ τὴν ἀξία αὐτῆς τῆς
πρώτης ἀλήθειας τοῦ «*cogito ergo sum*» ἢ γιὰ τὴν ἀμεσότητα τοῦ κα-
θαροῦ Νοεῖν, ἄς τονίσουμε ὅτι αὐτὸ τὸ καθαρὸ Νοεῖν εἶναι ἀντικείμενο
γιὰ τὸ Νοεῖν, ἐφόσον ἐξετάζεται ἀπὸ αὐτό, πῶς θὰ μπορούσε νὰ χρησι-
μοποιηθεῖ αὐτό ὡς κριτήριον τῆς ἀλήθειας. Ὅτι κατὰ τὰ λοιπὰ ὀνομά-
ζεται στὸν Καρτέσιο ἰδέα, θὰ φανεῖ ὡς συνέπεια αὐτοῦ, τοῦ ὅτι δηλαδὴ
τὸ καθαρὸ Νοεῖν ὡς Εἶναι εἶναι δ ι ἄ τ ὸ Νοεῖν ἢ ἀντικείμενο τοῦ ἴδιου
τοῦ Νοεῖν. Γιὰ νὰ τὸ καταδείξουμε αὐτό, θέλουμε πρῶτον νὰ ἐξετά-
σουμε τί ὑπάρχει σὲ αὐτό καὶ δεύτερον νὰ ἐκθέσουμε μὲ συντομία αὐτό,
6v τὸ ὁποῖο στὸν Καρτέσιο εἶναι ἡ ἰ δ έ α . |

| Ἐφόσον τὸ Νοεῖν εἶναι γιὰ τὸ ἴδιο τὸ Νοεῖν, τότε φαίνεται αὐτό
νὰ εἶναι ἓνα Νοεῖν χωρὶς ἀντικείμενο, γιὰτὶ λείπει κάθε φαινόμενο δια-
φορᾶς καὶ φαίνεται νὰ εἶναι ἡ πρώτη σχέση τοῦ Νοεῖν μὲ τὸν ἑαυτὸ του
(ἢ καθαρὴ βεβαιότητα τοῦ ἑαυτοῦ του). Εἶναι βεβαίως πάλι μιὰ ἀμεσό-
τητα καὶ μιὰ καθαρὴ σχέση, ἀλλὰ ἐπὶ πλέον εἶναι ἀκόμα κ ἄ τ ι π ε ρ ι σ-
σ ὄ τ ε ρ ο. Γιὰτὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο ὡς Εἶναι πρέπει νὰ εἶναι ταυτὸ μὲ
τὸν ἑαυτὸ του, εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖο σὲ αὐτὸ τὸ ἴδιο εἶναι ἓνα ἀρνητικὸ
ἢ σχετικὸ ἐν ἑαυτῷ, δηλαδὴ τὸ Νοεῖν, τὸ ὁποῖο δὲν ε ἶ ν α ι μόνον,
ἀλλὰ ἐπίσης εἶναι δι' ἑαυτό, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸ τὸ ἴδιο εἶναι ἐκεῖνο γιὰ
τὸ ὁποῖο αὐτὸ εἶναι. Ἄν λοιπὸν εἶναι ἐκείνη ἡ ἀμεσότητα τότε μὲ τὸν
τρόπο αὐτὸ δὲν εἶναι καὶ ἐκείνη ἡ ἀμεσότητα, γιὰτὶ, ἐφόσον τὸ Ἄρνη-
τικὸ εἶναι μὴ Ε ἶ ν α ι, τότε εἶναι αὐτὸ ἢ τὸ Ε ἶ ν α ι τοῦ Ἄρνητικοῦ,
δηλαδὴ ἡ συσχέτιση τ ο ὕ ε α υ τ ο ὕ τοῦ Ἄρνητικοῦ μ ε τ ὸ ν ε α υ-
τ ὄ τ ο υ, καὶ εἶναι μόνον, ἐφόσον αὐτὸ ἐξαφανίζεται, ἢ ἐφόσον τὸ
Ἄρνητικὸ προχωρεῖ πέρα ἀπὸ ἓνα τέτοιο Εἶναι.

7r | Μὲ αὐτὸ (μὲ αὐτὴ τὴν πρόοδο πέρα ἀπὸ τὸ Ε ἶ ν α ι) γίνεται αὐτὸ
τὸ Εἶναι ἐκεῖνο ποὺ διαφυλάσσεται, γιὰτὶ μ ε ν ε ι ἐδῶ ἢ εἶναι τὸ Ἄρνη-

ποὺ ἀντιλαμβάνομαι μὲ τόση σαφήνεια καὶ εὐκρίνεια. Καὶ ἔτσι νομίζω συνεπῶς ὅτι
μπορῶ νὰ διατυπώσω ὡς γενικὸν κανόνα, ὅτι εἶναι ἀληθές, ὅτι ἀντιλαμβάνομαι μὲ
πλήρη σαφήνεια καὶ βεβαιότητα. *Med. III p. 15.*

τικὸ ὡς Ἀρνητικὸ. Ἔτσι δὲν εἶναι διάκριση καὶ πάλι εἶναι τὸ Ἀρνητικὸ ὡς τὸ μὴ αὐτό, ἀκριβῶς ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι τὸ μὴ *Εἶναι* ἢ ἐξαφανίζεται σὲ αὐτό· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐξαφάνιση συμβαίνει στὸ Ἀρνητικὸ αὐτό, τὸ ὁποῖο τὸ τελευταῖο ἀπαιτεῖ νὰ συμβεῖ. Ἄρα εἶναι κατὰ τὴν ἐξαφάνιση. Ἐφόσον λοιπὸν τὸ Ἀρνητικὸ εἶναι, δὲν εἶναι ἢ ἐξαφανίζεται γιὰ νὰ εἶναι, γιὰτὶ εἶναι μὲ τὴν ἐξαφάνισή του, καὶ ἐφόσον αὐτὸ φθάνει στὸ *Εἶναι* του, ἐξαφανίζεται πάλι καὶ συγχρόνως εἶναι. Ἄρα τὸ Νοεῖν εἶναι ἐδῶ ὄχι *Εἶναι* ἀλλὰ Στοχασμὸς. Τὸ Νοεῖν εἶναι ὡς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο ὑπερβαίνει τὸ διαρκὲς *Εἶναι* του καὶ τὸ ὁποῖο ἐπιστρέφει στὸν ἑαυτό του ἢ εἶναι ἓνα Ἐπιστρέφειν καὶ μὴ *Εἶναι*.

7v Ἐφόσον ὁμοῦς ἐν τῷ Ἐπιστρέφειν λαμβάνει χώραν / μιὰ ἀπομάκρυνσή του, μιὰ διάκριση, ἢ ὁποία, ὅσο ὑπηρετεῖ τὴν ἐπιστροφή, ὑπηρετεῖ ἀκριβῶς τὴν ταυτότητα, τόσο εἶναι παρὰ ταῦτα αὐτό, τὸ ὁποῖο εἶναι ἀντίθετο πρὸς αὐτὴν καὶ ὡς ἓνα τέτοιο εἶναι μόνον στὴ μορφή τῆς ἐπιστροφῆς ἢ τῆς ταυτότητας τοῦ Νοεῖν. Ταυτὸ μὲ τὸν ἑαυτό του εἶναι αὐτὸ πὺν περιέχεται στὸν στοχασμὸ ἢ στὴν ταυτότητα τῆς νόησης καὶ πὺν εἶναι ἀντίθετο πρὸς τὴν ταυτότητα τοῦ Νοεῖν· αὐτὸ τὸ ἀντίθετο εἶναι μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὸ ἄμεσο, τὸ ὁποῖο, ἂν καὶ εἶναι ἀδιάφορο γιὰ τὸ Νοεῖν, εἶναι σχετιζόμενο πρὸς τὸν ἑαυτό του (ὡς *Εἶναι*).

8r Στὸν Καρτέσιο ὀνομάζεται ἰδέα ἐκεῖνος ὁ στοχασμὸς ἐν τῷ ὁποίῳ τὸ νοοῦν ὑποκείμενο ἔχει ἓνα ἀντικείμενο, ἐφόσον αὐτὸ σχετίζεται πρὸς τὸν ἑαυτό του καὶ ἐφόσον ἢ ταυτότητά του παραμένει χωρὶς διάκριση, καὶ τότε τὸ ἀντικείμενο εἶναι ἓνα *Εἶναι* ἐκφρασμένο σὲ μιὰ μορφή σκέψης, ἀλλὰ παραμένει ἐκτὸς / τοῦ ὑποκειμένου. Παραθέτουμε τὸ χωρίο ἀπὸ τὸν Καρτέσιο, ὅπου ἀναφέρεται ἢ σχέση τοῦ ὑποκειμένου πρὸς τὸ ἀντικείμενο ἔστω καὶ τυπικῶς. Ἐκεῖ ἀναφέρονται οἱ ἰδέες, τὶς ὁποῖες ἔχει τὸ Νοεῖν γιὰ τὰ ἀντικείμενα. Ὑπάρχουν καὶ οἱ διαφορετικὲς τους. Ὁ Καρτέσιος παρατηρεῖ ὅτι ἐκεῖνη ἢ διαφορὰ δὲν πρέπει νὰ προσγραφεῖ στὸ ὑποκείμενο ἀλλὰ στὸ ἀντικείμενο, ἢ ὅτι σὲ ἐκεῖνη τῇ διαφορᾷ τὸ ὑποκείμενο εἶναι ἓνα μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του, ὅτι ἀπέναντι στὸ ὑποκείμενο οἱ πολλὲς διαφορὲς πρέπει νὰ θεωρηθοῦν μᾶλλον ὡς *m o d i* τοῦ ἴδιου. Ἀλλὰ ἀπέναντι στὸ ἀντικείμενο αὐτὲς εἶναι ὡς ἀληθινές¹.

8r 1. Ἐφόσον αὐτὲς οἱ ἰδέες εἶναι κάποιοι τρόποι τοῦ Νοεῖν, δὲν διαπιστώνω ὅτι ἔχουν μεταξὺ τους κάποια ἀνομοιότητα, καὶ φαίνονται νὰ προέρχονται ὅλες κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἀπὸ ἐμένα, Ἀλλὰ ἐφόσον ἢ μιὰ ἀντιπροσωπεύει ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα καὶ ἢ ἄλλη τὸ ἄλλο, εἶναι φανερὸ ὅτι αὐτὲς εἶναι πολὺ διαφορετικὲς ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν
8v ἄλλη. / Διότι χωρὶς ἀμφιβολία ἐκεῖνες πὺν ἀντιπροσωπεύουν γιὰ μένα οὐσίες, εἶναι κάτι περισσότερο, καὶ μὲ ἄλλα λόγια περιέχουν περισσότερη ἀντικειμενικὴ πραγματικότητα ἀπὸ ἐκεῖνες πὺν ἀντιπροσωπεύουν μόνον τρόπους ἢ συμβεβηκότα. Καὶ πάλι ἐκεῖνη ἢ ἰδέα μὲ τὴν ὁποία νοῶ κάποιον ὑψιστο ἄπειρο Θεό, ἔχει βεβαίως περισ-

8v | 'Επομένως στη γνώση είναι ένα υποκείμενο τὸ γνωρίζον. Ὡς γνωρίζον είναι στη διάκριση τῶν γνώσεων, τῶν ἰδ ε ῶ ν ταυτὸ μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του. Ἡ διαφορὰ τῶν ιδεῶν ἀντιστοιχεῖ στὰ ἀντικείμενα ἢ ἀπέναντι σὲ αὐτὰ ἔχει σημασία ἢ διαφορὰ. Ἀπὸ τὴν διαφορὰ αὐτῶν τῶν ἀντικειμένων, σύμφωνα μὲ τὰ ὁποῖα οἱ ιδέες είναι περι-σσο-τερες, τονίζεται μόνον τὸ ὅτι ἄλλες είναι περισσότερο καὶ ἄλλες λιγότερο ἀληθεῖς, ἄλλες είναι «substantiaae» ἄλλες είναι «accidentia». Αὐτὸ 9r τὸ περισσότερο ἢ λιγότερο | ἀληθές ἐκφράζει μόνον τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἢ ποιοτικὴ διαφορὰ τοῦ ἀντικειμένου είναι ἐντελῶς ἀδιάφορη καὶ ὅτι σὲ αὐτὴν θεωρεῖται μόνον τὸ εἶναι ἐκείνης τῆς σαφήνειας τῆς σχέσης τοῦ Νοεῖν πρὸς τὸν ἑαυτό του, ἢ ὁποῖα είναι τὸ «criterium» τῆς ἀλήθειας. Ἐδῶ θεωρεῖται τὸ ἀντικείμενο στὴ μορφή τοῦ Νοεῖν.

Αὕτη είναι ἡ γνώση, ἂν θεωρηθεῖ ὡς πρὸς τὴν υποκειμενικὴ πλευρὰ. Ὡς πρὸς τὴν ἀντικειμενικὴ πλευρὰ ὁμοῦς είναι στὸν Καρτέσιο τὸ ἐντελῶς ἀντίθετο. Τὸ ἀντικείμενο είναι κάτι δι' ἑαυτό ὑφιστάμενο, τὸ ὁποῖο είναι ἢ αἰτία τῆς γνώσης, ἢ ὁποῖα θεωρεῖται ὡς «modus» τοῦ ὑποκειμένου. Καὶ ἡ γνώση ὡς ἐπενέργεια τοῦ ὑποκειμένου δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ὡς αἰτία τῆς ἑνα περιεχόμενο διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο, ἔστω καὶ ἂν είναι 9v καὶ «modus» τοῦ ἴδιου | κατὰ ὑποκειμενικὸ τρόπο, ἀλλὰ κατὰ ἀντικειμενικὸ, «*re ipsa et formaliter*»¹. Ἐδῶ τὸ ὑποκείμενο είναι ἐντελῶς χωριστὸ ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο.

Γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ ἐνότητα, τίθεται στὸ ἀντικείμενο τῆς ἴδιας τῆς ιδέας ἢ σχέση τῆς ιδέας ὡς ὑποκειμενικῆς πρὸς τὸ ἀντικείμενο. Αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὸν ἐξῆς τρόπο: Ὁ Καρτέσιος παρατηρεῖ ὅτι ἡ τελειότητα 10r τῆς ὁποῖα ἔχει ἡ ιδέα, | πρέπει νὰ βρῖσκεται ἐκτός, στὸ ὄν ἀντικείμενο. Τὸ ἐπόμενο σημεῖο, ὅπως θὰ ἰδοῦμε, συνίσταται στὸ νὰ λάβουμε μιὰ τέτοια ιδέα πὺ νὰ ἐκφράζει ὅλες τὶς τελειότητες ὑποκειμενικῶς. Ἐπὶ πλέον νὰ παρατηρήσουμε σὲ αὐτήν, ὅτι, ἂν αὐτό, τὸ ὁποῖο αὕτη ἐκφράζει,

σότερη ἀντικειμενικὴ πραγματικότητα ἀπὸ ἐκεῖνες, μὲ τὶς ὁποῖες ἀντιπροσωπεύονται οἱ πεπερασμένες οὐσίες. *Med. III p. 18.*

9v 1. ... είναι φανερό ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχει τουλάχιστον τόση (ἀντικειμενικὴ πραγματικότητα) στὴν ἐνεργητικὴ καὶ ὀλικὴ αἰτία, ὅση ὑπάρχει καὶ στὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς αἰτίας... καὶ αὐτὸ εἶναι προφανῶς ἀληθές ὄχι μόνον ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀποτελέσματα, τῶν ὁποῖων ἢ πραγματικότητα είναι ἐνεργὸς ἢ τυπικὴ, ἀλλὰ ἐπὶ πλέον καὶ ἀπὸ τὶς ιδέες, στὶς ὁποῖες θεωρεῖται μόνον ἢ ἀντικειμενικὴ πραγματικότητα. *Med. III p. 18.*

10r ... Ὅλα ... ὅσα περιέχονται ἀντικειμενικῶς στὴν ιδέα τόσον καὶ ἢ ὅπως καὶ στὴν φαντασία, πρέπει νὰ περιέχονται στὴν αἰτία αὐτῆς, ὁποιαδήποτε είναι αὕτη ὄχι μόνον ἀντικειμενικῶς εἴτε ἀντιπροσωπευτικῶς | βεβαίως στὴν πρώτη καὶ ἀρχικὴ ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὸ ἴδιο τὸ πράγμα ὡς πρὸς τὴ μορφή ἢ καθ' ὑπεροχὴν. *Princ. Philos. I. 17.18.*

ἐφόσον ἐκφράζεται, εἶναι τέλειο, δὲν πρέπει μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ ἀντικειμένου της νὰ ὑπάρχει κανένας χωρισμός, ἢ ὅτι, ὅσο εἶναι αὐτὴ ἡ ἰδέα, εἶναι καὶ τὸ ἀντικείμενό της, τὸ ὁποῖο, ἐφόσον ἐκφράζει αὐτὴ τὴν ἐνότητα τῆς ἰδέας του καὶ τοῦ εἶναι του, εἶναι τὸ τέλειο. Συνεπῶς αἴρεται ὁ χωρισμός τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἀντικειμένου, ἐφόσον αὐτὸς ἀμέσως
 10ν | βρίσκεται ἡρμένος στὴν ἰδέα τοῦ Θεοῦ ὡς τοῦ τελειοτάτου, καὶ αὐτὴ ἡ ἄρση τοῦ χωρισμοῦ συνίσταται στὸ ὅτι ὑπάρχει ἓνα ἀντικείμενο, τὸ ὁποῖο θεωρεῖται ἐποπτικῶς αὐτὴ ἡ ἐνότητα. Αὐτὸ λέγει ὁ Καρτέσιος στὰ ἐπόμενα.

Ὁ Καρτέσιος ἐξετάζει τὴν ἰδέα τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖ δὲν λέγεται πῶς φθάνει κανεὶς σὲ ἐκείνη τὴν ἰδέα. Αὐτὴ εἶναι στὸ Νοεῖν. Ἡ αἰτία της δὲν εἴμαστε ἑμεῖς, γιατί ἑμεῖς δὲν εἴμαστε τὸ τέλειο πὺ ἐκθέτει ἐκείνη ἡ ἰδέα. Αὐτὴ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός, γιατί μόνον ὁ Θεὸς θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἡ αἰτία μιᾶς τέτοιας ἰδέας, ἄρα Θεὸς ὑπάρχει¹. | Εἶναι
 11r ἀληθῆς, γιατί, ὅτι ἐκθέτει αὐτὴ, εἶναι πραγματικό. Εἶναι ἐπίσης σαφῆς καὶ διακεκριμένη (εὐκρινῆς), γιατί ὅλα, ὅσα ἐγὼ συλλαμβάνω ὡς σαφῆ καὶ εὐκρινῆ ὅτι εἶναι ἀληθινὰ καὶ ἔχουν μέσα τους τελειότητα,
 11ν περιέχονται ἐντελῶς σὲ αὐτήν². | Στὴν ἐννοια (οὐσία) τοῦ Θεοῦ περιέχεται ἀμέσως ἡ ὑπαρξή του. Ἡ ὑπαρξὴ δὲν μπορεί νὰ χωρισθεῖ ἀπὸ τὴν ἐννοια (οὐσία) τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ ἀρθεῖ ἡ ἴδια ἡ ἐννοια³.

10ν 1. Ἔτσι, ἐπειδὴ ἔχουμε ἐντὸς μας τὴν ἰδέα τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ ὑψίστου ὄντος, δικαιολογημένα μπορούμε νὰ ἐξετάσουμε ἀπὸ ποιά αἰτία τὴν ἔχουμε. Καθόσον βρῖσκουμε σὲ αὐτὴν τόση ἀπειρότητα, ὥστε σαφῶς εἴμαστε βέβαιοι ἀπὸ αὐτὸ ὅτι ἐκείνη
 11r δὲν μπορεί νὰ ἔχει ἐμφυτευθεῖ σὲ μᾶς παρὰ μόνον ἂν | σὲ αὐτὴν εἶναι πράγματι τὸ πλήρωμα ὅλων τῶν τελειότητων, δηλαδὴ μόνον ἀπὸ τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει πραγματικῶς. Καὶ ἐπειδὴ μὲ κανέναν τρόπο δὲν ἀνευρίσκουμε ἐντὸς μας ἐκείνες τὶς ὑψιστες τελειότητες, τῶν ὁποίων ἔχουμε τὴν ἰδέα, ἀπὸ αὐτὸ συμπεραίνουμε ὀρθῶς ὅτι ἐκείνες δὲν εἶναι σὲ κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ μᾶς, παρὰ μόνον στὸν Θεό. Princ. Philos. I. 17.18.

2. Εἶναι, λέγω, αὐτὴ ἡ ἰδέα τοῦ τελειοτάτου καὶ ἀπειροτάτου ὄντος ἀληθινῆ στὸν ὑψιστο βαθμό. Γιατί, ἂν καὶ κάποιος θὰ μπορούσε νὰ φαντασθεῖ ὅτι δὲν ὑπάρχει τέτοιο ὄν, ὅμως δὲν μπορεί νὰ φαντασθεῖ ὅτι ἡ ἰδέα αὐτοῦ τοῦ ὄντος δὲν μού παρουσιάζει τίποτε τὸ πραγματικό. Συνεπῶς εἶναι σαφειστάτη καὶ εὐκρινεστάτη, ἐπειδὴ, ὅτι ἀντιλαμβάνομαι σαφῶς καὶ εὐκρινῶς, αὐτὸ εἶναι πραγματικό καὶ ἀληθινὸ, καὶ, ὅτι φέρει κάποια τελειότητα, περιέχεται ὀλόκληρο σὲ αὐτήν. Med. III. p. 20.

11ν 3. Ἐπειδὴ εἶμαι συνηθισμένος νὰ διακρίνω σὲ ὅλα τὰ πράγματα τὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὴν οὐσία, εὐκόλα μπορῶ νὰ πεισθῶ ὅτι μπορῶ νὰ διαχωρίσω καὶ τὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔτσι νὰ νοήσω τὸν Θεὸ ὡς μὴ ὑπάρχοντα. Ἀλλὰ ὅμως, ἂν προσέξω καλύτερα, γίνεται φανερό ὅτι δὲν μπορῶ νὰ χωρίσω τὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ περισσότερο ἀπὸ ὅτι μπορῶ νὰ χωρίσω ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ τριγώνου τὸ μέγεθος τῶν τριῶν γωνιῶν του, τὸ ὁποῖο εἶναι ἴσο μὲ δύο ὀρθές ἢ ἀπὸ τὴν ἰδέα τοῦ ὄρους τὴν ἰδέα τῆς κοιλάδας.

Θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξετάσουμε ποιά σχέση ἔχει ἡ ἰδέα τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν ἰδέα, ὅπως αὐτὴ ἰσχύει γιὰ τὸν Καρτέσιο, δηλαδή πρὸς τὴν τυπικὴ ἰδέα. Ἡ σχέση θὰ μπορούσε νὰ συνίσταται στὸ ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ Θεοῦ ἢ «causa» (Θεός) τῆς ἰδέας εἶναι τεθειμένη | ὡς ἐνότητα τοῦ Νοεῖν καὶ τῆς ὑπαρξῆς, ἐνῶ στὴν ἰδέα ὡς ἰδέα αὐτὴ ἢ ἐνότητα ἦταν ὡς τυπικὴ, ὡς δέον. Διότι, ἂν καὶ ἡ ἰδέα ἀπαιτοῦσε καὶ τὰ δύο, ὅμως αὐτὰ ἦσαν παρὰ ταῦτα τὸ ἓνα ἐκτὸς τοῦ ἄλλου, ἐπειδὴ ἡ ἰδέα ἦταν ἢ σχέση δύο ἐντελῶς διαφορετικῶν, καὶ ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ ἴδια ἦσαν ἀδιάφορα ἀπέναντι σὲ αὐτὴ τὴν σχέση. Ἀλλὰ τώρα ἡ ἰδέα δὲν εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τὸ ἀντικείμενό της, ἐπειδὴ τὸ ἴδιο τὸ ἀντικείμενό της ὡς «causa» εἶναι τὸ ἴδιο σχέση τοῦ Νοεῖν πρὸς τὴν ὑπαρξή. Ἐδῶ εἶναι τεθειμένη ἢ ἐνότητα τοῦ Νοεῖν καὶ τοῦ ἀντικείμενου στὸ ἴδιο τὸ ἀντικείμενο καὶ εἶναι ἡρμένο τὸ χωριστὸ εἶναι αὐτῶν ποὺ σχετίζονται πρὸς τὴν τυπικὴ ἰδέα. Ἐκείνη ἢ ἐνότητα ὡς Θεός εἶναι γιὰ τὸ Νοεῖν ἢ ἐνότητα τοῦ ἑαυτοῦ του πρὸς τὸ ἀντικείμενο, ἢ ὅποια εἶναι ἀντικειμενικὴ καὶ ὄχι «modus» τοῦ ὑποκειμένου, ἀλλὰ καὶ γι' αὐτὸ βρῖσκεται καὶ ἔξω ἀπὸ αὐτό.

Μετάβαση στὴ γνώση τῆς φύσης.

12v Ἐπειδὴ ὁ Καρτέσιος θεωρεῖ ἐποπτικῶς ἐν τῷ Θεῷ τὴν ἀληθινὴν σχέση τοῦ ὑποκειμένου πρὸς τὸ ἀντικείμενο, τότε πρέπει σύμφωνα μὲ αὐτὸ ὅλη ἡ γνώση νὰ συναχθεῖ μὲ παραγωγικὸ τρόπο μὲ ἀφετηρία τὸν Θεό. Κα γι' αὐτὸ ρωτᾷ ὁ Καρτέσιος π ῶ ς μεταβαίνει κάποιος ἀπὸ τὴν ἐποπτεία τοῦ Θεοῦ στὴ γνώση τῶν ὑπολοίπων πραγμάτων¹.

Ἐπενθυμίζεται ὅτι τὸ πρῶτο κατηγορημα τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ ὅτι αὐτὸς εἶναι στὸν ὑψιστο βαθμὸ ἀληθινός καὶ ὅτι εἶναι ὁ δοτὴρ παντὸς φωτός. Ἄρα δὲν μᾶς ἀπατᾷ καὶ συνεπῶς, ὅτι γίνεται ἀντιληπτὸ ὡς σαφές, εἶναι καὶ ἀληθινὸ (ἀντίστοιχο πρὸς τὸ ἀντικείμενο)². Τοῦτο

... Καὶ ἀπὸ αὐτό, ἀπὸ τὸ ὅτι δηλαδή δὲν μπορούμε νὰ νοήσουμε τὸν Θεὸ παρὰ μόνον ὡς ὑπάρχοντα, ἔπεται ὅτι ἡ ὑπαρξὴ εἶναι ἀχώριστη ἀπὸ τὸν Θεό. *Med. V. p. 32. 33. Princ. Philos. I. 14.*

12v 1. Καὶ ἤδη νομίζω ὅτι βλέπω κάποιαν ὁδὸ ἀπὸ τὴν ὅποια μπορεῖ κάποιος νὰ φθάσει στὴν γνώση τῶν ὑπολοίπων πραγμάτων ξεκινώντας ἀπὸ τὴν θεὰ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, στὸν ὅποιο δηλαδή εἶναι κρυμμένοι ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς σοφίας. *Med. IV.*

13r 2. Τὸ πρῶτο κατηγορημα τοῦ Θεοῦ, | τὸ ὅποιο λαμβάνεται ἐδῶ ὑπόψη, εἶναι ὅτι εἶναι ἀληθινός στὸν ὑψιστο βαθμὸ καὶ δοτὴρ παντὸς φωτός. Ὡστε τόσο φανερῶς ἀντιφάσκει τὸ νὰ μᾶς ἀπατᾷ εἴτε ἰδιαιτέρως καὶ θετικῶς νὰ εἶναι ἡ αἰτία τῶν σφαλμάτων, γιὰ τὰ ὅποια ἀμακαλύπτουμε ὅτι εἴμαστε ὑπεύθυνοι. Καὶ ἐδῶ ἔπεται ὅτι τὸ φῶς τῆς φύσης ἢ ἡ ἰκανότητα τῆς γνώσης ποὺ μᾶς ἔδωσε ὁ Θεός, δὲν μπορεῖ νὰ προσεγγίσει κάποιον ἀντικείμενο ποὺ δὲν εἶναι ἀληθινὸ, ἐφόσον προσεγγίζεται ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἰδέα, δηλαδή γίνεται ἀντιληπτὸ σαφῶς καὶ εὐκρινῶς. *Princ. Philos. I 29.*

13r είναι σαφές, γιατί μπορεί κάποιος να εἰπεί / ὅτι ἐκείνη ἡ ἐνότητα τοῦ ὑποκειμένου μὲ τὸ ἀντικείμενο εἶναι ἡ οὐσία τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ.

Γνώση τῆς φύσης.

Ἡ μετάβαση στὴ γνώση τῆς φύσης γίνεται μὲ τὸν ἐξῆς τρόπο:
13v Ἐπειδὴ τὸ Ἐγὼ δὲ μπορεί / νὰ παραγάγει τὶς ἰδέες τῶν σωματικῶν πραγμάτων καὶ παρὰ ταῦτα παράγονται τέτοιες ἰδέες ἐντός μου, τότε τὰ σωματικὰ πράγματα ὑπάρχουν¹. Καὶ αὐτὸ εἶναι σαφές σύμφωνα μὲ τὸν τρόπο τοῦ Καρτεσίου, ἐπειδὴ σὲ ἐκείνες τὶς ἰδέες ποὺ δὲν παράγονται ἀπὸ μένα ἀλλὰ προέρχονται ἀπὸ τὸν Θεὸ πρέπει νὰ ἀντιστοιχοῦν ἀντικείμενα, ἐφόσον ἐν τῷ Θεῷ εἶναι ἡ ἐνότητα τοῦ Νοεῖν καὶ τῆς ὑπαρξης.

14r Ἡ οὐσία τῆς φύσης ὡς «*extensio*».

Τὸ ἐπέκεινα τοῦ Ἐγὼ, ἀπὸ τὸ ὁποῖο πρωτύτερα χωρίσθηκε τὸ Ἐγὼ στὴ σχέση πρὸς τὸν ἑαυτό του, εἶναι τώρα ἐν τῷ Θεῷ ἓνα μὲ τὸ Ἐγὼ. Εἶναι ἀντικείμενο τοῦ Ἐγὼ ὡς «*extensio*». Ἡ «*extensio*» (ἐκταση) συνίσταται στὸ ἐξῆς: Ἐπειδὴ τώρα τὸ αἰσθητὸ μπορεί νὰ ἀρθεῖ στὸ ἀντικείμενο, ὅπως συνέβη πρωτύτερα στὸ ὑποκείμενο, γι' αὐτὸ δὲν θεωρεῖται ὡς κάτι τὸ οὐσιώδες. Ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν οὐσία τοῦ σώματος εἶναι συνεπῶς μόνον αὐτό, ἀπὸ τὸ ὁποῖο τὸ Ἐγὼ δὲν μπορεί νὰ κάνει ἀφαίρεση. Στὸ σῶμα θεωρεῖται, ὡς «*extensio*» ἢ ἀμεσότητα τῆς σκέψης ὡς ἀπο-
14v τελοῦσα τὴ φύση τοῦ ἴδιου σώματος. Μὲ ἄλλα λόγια / γίνεται ἀφαίρεση ἀπὸ τὸ αἰσθητὸ καὶ πολύμορφο. Ἄν αὐτὴ ἡ ἀφαίρεση μεταβληθεῖ σὲ ἀντικείμενο, εἶναι ἡ «*extensio*» ὡς ἡ οὐσία τοῦ σώματος. Ἀλλὰ ἐπειδὴ αὐτὸ δὲν ἔχει συλληφθεῖ στὴ νόησή του, θὰ τὸ παραλείψουμε. Ὁ Καρτέσιος ἀποδεικνύει τὴ γνώμη ποὺ ἀναφέρθηκε, ὅτι δηλαδὴ ἡ «*extensio*» ἀποτελεῖ τὴ φύση τοῦ κόσμου τῶν σωμάτων, στὰ ἐξῆς χωρὶα ποὺ χάριν συντομίας μόνον ἀντιγράφω καὶ ποὺ ἀντιστοιχοῦν γενικῶς σὲ ὅ,τι εἰπώθηκε γιὰ τὸ θέμα αὐτό.

Ἀντιλαμβανόμαστε ὅτι ἡ φύση τῆς ὕλης ἢ τοῦ σώματος ποὺ βλέπουμε στὸ σύμπαν, δὲν συνίσταται σὲ αὐτὸ ποὺ εἶναι στερεὸ πρᾶγμα, βαρὺ ἢ χρωματιστό, ἢ ποὺ προσβάλλει τὶς αἰσθήσεις μας μὲ κάποιον
15r ἄλλον τρόπο, ἀλλὰ / συνίσταται μόνον σὲ αὐτὸ ποὺ εἶναι οὐσία ἐκτατὴ

13v 1. Ἡ ἰκανότητα τῆς παραγωγῆς ἢ τῆς ἐνεργοποίησης αὐτῶν τῶν ἰδεῶν (δηλαδὴ τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων) δὲν μπορεί βεβαίως νὰ βρεῖσκειται σὲ μένα τὸν ἴδιο, ἐπειδὴ δὲν προϋποθέτει κάποια κατανόηση καὶ ἐπειδὴ αὐτὲς παράγονται χωρὶς τὴ συνεργία μου, ἀλλὰ συχνὰ καὶ χωρὶς τὴ θέλησή μου. . . . Καὶ συνεπῶς τὰ αἰσθητὰ πράγματα ὑπάρχουν. *Med. VI.*

σὲ μῆκος, πλάτος καὶ βάθος... Μπορεῖ νὰ καταδείξει κάποιος ὅτι καὶ τὸ βάρος καὶ τὸ χρῶμα καὶ ὅλες οἱ ἄλλες ιδιότητες αὐτοῦ τοῦ εἶδους, οἱ ὁποῖες γίνονται αἰσθητὲς ὅτι ὑπάρχουν στὴ σωματικὴ ὕλη, μποροῦν νὰ ἀφαιρεθοῦν ἀπὸ αὐτήν, ἐνῶ ἡ ἴδια παραμένει ἀκέραιη, καὶ συνεπῶς ἔπεται ὅτι ἡ φύση τῆς δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ καμμιά ἀπὸ ἐκεῖνες. *Princ. Philos. II.4.*

Ἐνα πράγμα σὲ ἐπηρεάζει, ἂν λέγεται (σῶμα δηλαδή) αἰσθητὴ οὐσία, τότε μπορεῖ νὰ ὀριθεῖ κατὰ τὸ σχῆμα σύμφωνα μὲ τὶς αἰσθήσεις μας, καθ' ὃν λόγον ἐξηγεῖται κάποια τουλάχιστον ιδιότητά του, μὰ μὴ ἀκέραιη φύση ποὺ μπορεῖ νὰ ὑπάρχει καὶ ἂν δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος, δὲν ἐξαρτᾶται βεβαίως ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις μας. *Epist. I. 27.*

Παρατήρησα ὅτι τὰ χρώματα, οἱ ὀσμές, οἱ γεύσεις καὶ τὰ παρόμοια εἶναι μόνον κάποιες αἰσθήσεις ποὺ ὑπάρχουν στὴ διάνοησή μου... *Responsio VI.*

16r Ὁ ὑπογεγραμμένος, προσωπικῶς γνωστὸς στὸν κύριο καθηγητὴ *Drobisch* παρακαλεῖ μὲ τὸν λόγο τῆς τιμῆς του νὰ σημειώσετε ὅτι αὐτὴ ἡ ἐργασία εἶναι ἔργο τοῦ κυρίου *Δρος Ἰ. Μενάγια*.

(ὑπογραφή) Ἀλέξανδρος Βενιζέλος
Δρ. Φίλος.

Λειψία, 7 Ὀκτωβρίου 1838